

A hazai koncertélet belülről

Négy évtized a műsorszerkesztésben – interjú Igric Györggyel

Mi az oka a budapesti és a vidéki zenei élet különbségeinek? Milyen kiszolgáltatottsággal járt a szocializmus viszonylagos művészi létbiztonsága? Többek között ezekről beszélgettünk Igric Györggyel, a Magyar Rádió Művészeti Együtteseinek művészeti vezetőjével, aki életpályája jelentős részét a Filharmónia kötelekében, egy ideig a Filharmónia Budapest és Felső-Dunántúl Kht. igazgatójaként, műsorszerkesztéssel töltötte.

■ Karvezetés szakon végzett, hogyan került a Filharmóniához?

– A Zeneakadémia ötödéves hallgatóit akkoriban még többé-kevésbé elosztotta az intézmény, ki hova menjen dolgozni. Szőnyi Erzsébet volt a tanszakvezető, őt pedig megkeresték a Filharmóniától, hogy szükségük lenne egy fiatal, agilis szerkesztőre, és engem javasolt. Így kerültem oda 43 évvel ezelőtt. Nagy ajándék volt ez a sorstól. A pályán magát a műsorszerkesztést szerettem és szeretem ma is, ezt tartom a legkedvesebbnek és a legfontosabbnak.

■ Ugyanakkor a zenei élet a 43 év alatt teljesen átalakult. Amikor odakerült, a '70-es években más szempontok domináltak, mint később vagy akár most.

– 1977-ben kerültem oda, az egy abszurd világ volt, ahogy a hangversenyélet is. Nagy szerencsém, hogy ebben az abszurd világban olyan vezetői voltak a Filharmóniának, akik a szakmai munkát sokkal fontosabbnak tartották, mint akkoriban általában a hasonló intézmények vezetői.

■ A rendszerváltás nagyon hirtelen jött, és egyik pillanatról a másikra a piaci feltételekhez kellett igazodni.

– A Filharmóniánál kicsit másképp alakult, a problémák és a bomlás már korábban megindult. A '80-as években már komoly finanszírozási gondok voltak, és ez magával hozta, hogy erősödött az aránytalanság a vidék és Budapest között. Ezek a problémák egyre komolyabb konfliktusokat idéztek elő. Mire a rendszerváltás elérkezett, már egy súlyos válságban lévő intézmény került a mindenhol igazgatóváltásokkal, átrendeződésekkel terhelt új helyzetbe, ami tovább mélyítette a válságot. Az anyagi nehézségek nem oldódtak meg, így egy ponton túl már a minisztériumban is felmerült a változtatás szükségessége. Ennek eredményeként 1998-ban az addig egységes Filharmóniából három különálló, egymástól függetlenül működő közhasznú társaságot hoztak létre. Eredetleg úgy tervezték, hogy lesz egy kelet-, egy nyugat-magyarországi és egy budapesti intézmény, de aztán Pest megye mellett

hat nyugati megye is úgy gondolta, nagyobb anyagi biztonságot jelent, ha a budapesti Filharmóniához tartoznak. Így jött létre az a közhasznú társaság, amelyik 2013-ig működött, és amelyiknek az igazgatóságát sikeresen megpályáztam.

■ Hogy emlékszik vissza erre az időszakra?

– Minden nehézség dacára egy szakmailag fantasztikus időszak következett, remek munkatársaim voltak, akik teljes erőbedobással és teljes lelkesedéssel végezték a munkát. Amikor megalakult a három különálló kht, akkor ezeket a korábbi időszakhoz képest teljesen kiüresítették. A Filharmónia elveszítette a kottatárát, az irodáját, és minimális létszámmal kellett újratelepíteni az életet. Egyrészt túléltek, másrészt rengeteg értéket teremtettünk. 2006-ban a Hungarofestnél profil-tisztítást hajtottak végre, három nagy nemzetközi rendezvényt vettünk át és folytattunk sikerrel: a Budapesti Nemzetközi Zenei Versenyt, a Bartók fesztivált és a Soproni Régi Zenei Napokat. Én ezt az időszakot éreztem a Filharmónia aranykorának. 2013-ban egy minisztériumi döntéssel aztán újra összevonták a 3 kht-t Filharmónia Magyarország néven, új igazgatóval és más koncepcióval, más prioritásokkal. Ott maradtam, de ez volt életem legnehezebb négy éve, tulajdonképpen már a nyugdíjazásomat vártam. Teljesen váratlanul ért, amikor Kovács Géza, a Rádió Művészeti Együtteseinek az új igazgatója 2017-ben felkért, hogy menjek hozzájuk művészeti vezetőnek. Azóta úgy érzem, ez szakmai pályafutásom csúcspontja.

■ A vidéki zenei élet felpozíciója miatt szedték háromfelé az egykor egységes Filharmóniát. Mennyire váltotta be a reményeket, különösen annak fényében, hogy végül mégis újra összevonták?

– A Filharmóniát nem lehetett volna kívülről szétbomlasztani, ha nincs belülről is elégedetlenség és széthúzás. A vidéki kollégák úgy érezték, hogy minden pénz Budapestre megy, minden fontos esemény Budapesten van, és ők hátrányban vannak. Ebben volt némi igazság, de azt is tudomásul kell venni, hogy ez nem-

csak pénz kérdése. Ha egy világsztár Magyarországra jön, jó esetben elfogad egy egynapos budapesti meghívást egy bécsi és egy prágai fellépés között, de arra, hogy még utána körbejárja az országot, nincs sok esély. Tudomásul kell venni azt is, hogy a Magyar Állami Operaház, a Zeneakadémia Budapesten van. Még ha igazságtalannak is tűnik, egyszerűen így alakult ki a magyar zenei élet, ezért nem lehet a Filharmóniát felelőssé tenni. Mások az elvárások, mások a lehetőségek Budapesten és vidéken. Ebből következik, hogy a változástól rettentő nagy előrelépés nem történt. Az önállóságot elnyerték, de túl sokra nem mentek vele. Az alulfinanszírozottság fokozottan megmaradt a későbbiekben is, de ez persze minket is sújtott. Más kérdés, hogy nekünk a fővárosban több szponzori és pályázati lehetőségünk volt. Mellesleg a másik két igazgatóval nagyon jó baráti kapcsolatban voltunk, és kölcsönösen segítgettük egymást.

■ *Az ismételt központosítás külső döntés volt, vagy belső igény?*

– Nekünk úgy tűnt, hogy külső döntés. Persze azt is egy hosszú folyamat előzte meg, a minisztériumban több forgatókönyv is felmerült, többféle megoldással, amíg a jelenlegi állapot létrejött.

■ *Az aktív zene nem hiányzik? Korábban karnagyként is tevékenykedett.*

– Pályám elején különböző amatőr kórusokkal foglalkoztam, részben kórusénekesként, részben másodkarnagyként, aztán volt egy saját kórusom is hét évig. Ezek az amatőr kórusok sokat jelentettek nekem, és sokat tanultam belőle, de amikor a Filharmóniában vezető beosztásba kerültem, látszott, hogy a kettő együtt nem megy, és ezért befejeztem a kóruskarnagyi pályafutásomat. Egy rövid ideig főmunkatárs voltam a KÓTA-ban, megismertem az amatőr kórusokat, a fúvós zenekarokat és a nemzetiségi együtteseket is.

■ *Több mint negyven évvel a háta mögött ezen a pályán, hogy látja, mennyit változott a művészek létbiztonsága?*

– Egész nyugodtan visszanezhetünk 400 évre is, kevés olyan időszak és hely volt, amikor a művészek biztonságban érezhették magukat, hiszen még ha egy jó hercegi zenekarban játszott is valaki, ha a herceg meghalt, könnyen utcára kerülhetett. Az úgynevezett szocialista időszakban minden államosítva volt. Az országos Filharmóniának voltak szolistái, köztük a legkiválóbbaktól kezdve a különböző okokból odakerült, középszerű előadókig sokféle művész. Nekik az volt a kötelességük, hogy a Filharmónia által szervezett vidéki és budapesti koncerthelyszíneken fellépjenek. Ezért kaptak egy szerény havi fizetést, cserébe kiszolgáltatottak voltak: ha a műsorszerkesztés úgy döntött, hogy Kiskunfélegyházán kell egy szovjet művészt kísélni, akkor azt kellett tenniük. Ez egy viszonylagos biztonságért cserébe egy viszonylagos kiszolgáltatottságot jelentett, nem véletlen, hogy amint erre lehetőség volt, sok művész otthagya a Filharmóniát és szabadúszó lett, vagyis maguk a művészek érezték úgy, hogy nekik többet ér a művészi szabadság, mint a fix szerény jövedelem. A zenekari művészekkel is hasonló a helyzet.

■ *Az ő helyzetüket most a közalkalmazotti státusz eltörlése nehezíti.*

– Úgy látom, amellet, hogy a nonprofit kft. működési forma bizonyos előjogokat elvesz a közalkalmazotti léthez képest, nem ez a legfontosabb kérdés, hanem az, hogy van pénz, vagy nincs pénz. Ha van, akkor azért majdnem mindegy, hogy az illető közalkalmazott, vagy sem, ha nincs, akkor meg azért. Ez a kérdés másról szól. Állandó kérdés, hogy egy művészt el lehet-e küldeni, mikor lehet elküldeni, és kinek van erkölcsi joga eldönteni, mikor ér véget egy művészi pálya: a művész saját elhatározása, a közönség igénye, vagy a munkáltató döntése alapján. Nyilván művészként személyes tragédia, amikor a pálya véget ér, nincs ez másként a szolisták és a zenekari zenészek esetében sem. A zenekarok, intézmények vezetése szempontjából kétségkívül praktikusabb, ha rövidebb időre kötnek szerződéseket, és időnként felülvizsgálják, az illető fogadtatása mennyire kifizetődő még, hiszen az izmok is elfáradnak, a rutin

is elvesz a művészi értékből, és ezt valamilyen módon kezelni kell.

■ *Ezek szerint a közalkalmazotti státusz megvonása az elbocsátások szempontjából számít elsősorban?*

– Azért az anyagi szempontok is jelentősek, hiszen más nyugdíjazási, elbocsátási feltételek vonatkoznak a közalkalmazotti státuszra és a sima szerződésekre. Bizonyos szempontból a közalkalmazotti foglalkoztatás nagyobb biztonságot ad.

■ *Hozzávetőlegesen hány százalékát érinti a zenészeknek, hiszen sok együttesnél most sem közalkalmazottak a muzsikuskok?*

– Valóban vannak együttesek, ahol a zenészek már most sem közalkalmazottak, mégsem hiszem, hogy elégedetlenek lennének a működési formával azok, akik egyébként tisztességesen meg vannak fizetve. A vidéki zenekarok többsége önkormányzati zenekarként működik, és közalkalmazotti státuszaik vannak, őket valóban súlyosan érintheti ez a rendelkezés. Az ő helyzetük eddig is igen rossz volt, de ha közalkalmazottak maradnak, akkor sem oldódnak meg a problémáik, amíg nem emelkedik meg lényegesen a zenekari finanszírozás.

■ *Hogy látja, a vélt vagy valós biztonság elvesztése nem fogja fokozni azt a folyamatot, hogy a zenészek még több haknit vállalnak, ami majd a szakmai munka rovására megy?*

– Ez valóban így van, ugyanakkor az a tapasztalatom, attól, hogy valaki hirtelen nagyobb fizetést vagy anyagi biztonságot kap, nem fog kevesebbet haknizni. Kétszer is történt már egy-egy zenekarnál jelentős bérfejlesztés, éppen abból a célból, hogy ne kelljen minden haknit elvállalni a zenészeknek a megélhetéshez, és a zenekari munkára tudjanak koncentrálni. A végeredmény az volt, hogy ugyanúgy hakniztak. Ezt megtiltani nem lehet, a művészek pedig a lehetőségekkel mindig is éltek.

■ *Mostanában egyébként a zenetanári pálya is vonzóbbá vált, a koronavírus következtében leállt hangversenyélet ezt tovább erősítette.*

– Igen, a tanári bérek egyre többször magasabbak egyes zenekarok fizetésénél, ez is elvándorlást idézett elő az együtteseknél, ami szomorú jelenség. Visszatérve az eredeti kérdésre: a művészi élet soha nem volt biztonságos, és valószínűleg soha nem is lesz teljesen az, de itt most nemcsak a zenészekre gondolok, hanem a színészekre, táncosokra, alkotóművészekre, festőkre, írókra egyaránt.

■ *43 éve kíséri figyelemmel a budapesti zenei életet, hogy látja a helyzetet?*

– A budapesti zenei élet gyógyíthatatlan, súlyos betegségben szenved, de ez a betegség nem halálos. Fel-

tehetőleg fenn fog maradni, a zenei élet is és a betegségek is.

■ *Mik ezek a betegségek?*

– A leglényegesebb a zenei élet túlkínálata, ami egyrészt a zenészek és zenekarok számából ered, másrészt a közönség valós igényéből fakad. Ez magában hordoz rengeteg anomáliát a jegyértékesítéssel, a koncerttermek megtöltésével, a jegyárak alakulásával, a repertoárral kapcsolatban, ami kihat természetesen a koncertek rentabilitására, és azokra a vezetői döntésekre is, amelyek hihetetlenül nagy finanszírozási különbségeket generáltak és generálnak a résztvevők között. Hiba lenne, ha ezeket a szönyeg alá söpörnék.

■ *Ezekre egyetlen kormányának sem sikerült érdemi megoldásokat kitalálnia, hiszen amikor a kétezres években felmerült egyes zenekarok megszüntetése, kiderült, hogy legalább annyi problémát generálna egy ilyen döntés, mint amennyit megoldana.*

– Azt hiszem, bármilyen zenekar megszüntetése súlyosan méltánytalan lenne. Sokan ezért a helyzetért azt tartják kiváltó oknak, hogy a közönség létszámát nem sikerült növelni, a fiatalokat pedig megnyerni a komolyzenének, ezért is mondtam, hogy ez a betegség gyógyíthatatlan. Mindenestre úgy gondolom, a zenekarok megszüntetése Magyarországon nem megoldás. Nincs meg és nem is lesz meg sem a politikai akarat, sem a bátorság, sem a lehetőség erre. Ugyanakkor az sem működik, amire a szocializmusban sokszor volt példa, hogy ha nem fogyott elég jegy, központilag beültették a kiskatonákat vagy a gyári dolgozókat az üres helyekre. Ahogy az sem járható út, hogy minden gyerekkel meg lehet szeretetni a komolyzenét, és ha egy gyerek találkozik a komolyzenével, akkor majd automatikusan koncertlátogató lesz. Ez már Kodály idejében is csak egy illúzió volt. A világ bármely részén egy szűk réteg az, amelyik a komolyzene iránt érdeklődik. Ez a réteg kihalni nem fog, de a számát mesterségesen növelni sem lehet.

■ *Talán szinten lehet tartani.*

– Akit a szülei rendszeresen elvittek az operába, az megszokta, hogy oda menni kell, ezért jó eséllyel felnőttként is elmegy, és végignézi még azokat az előadásokat is, amelyek egyébként rettenetesek, és igazából nem is tetszenek neki, de ez egy életforma számára. Ami a koncertéletet illeti, valóban öregszik a közönség, de 40 éve is az idősek alkották a gerincét, ez ezután is így lesz. Ahogy az emberek egzisztenciálisan megerősödnek, a gyerekeiket felnevelik, szabadidejük lesz, úgy egyre többen érzik szükségét, hogy a koncerteknek a szertartását, rítusát élőben is megéljék. Nem kell temetni a koncertéletet, csak éppen irreális elvárásokat sem érdemes támasztani vele szemben.

Kiss Eszter Veronika